

Zane Melāne: «Mākslas darbi ir dzīvi organismi»

Egītas Terēzes Jonānes foto

Egīta Terēze Jonāne

Ar Zani Melāni "Vietējā Latgales Avīzē" satikās Rotko muzejā Daugavpilī, lai sarunātos par krājuma glabātāja acinājumu. Zane vada šī muzeja Krājuma departamentu. Viņa sarunas sākumā pauda prieku, ka strādā vienīgajā Marka Rotko vārdā nosauktajā muzejā pasaulē, kura krājumus turklāt atrodas divi mākslinieka oriģinālzīmējumi, un ka kopā ar kolēģiem var pētīt, aprakstīt, sistematizēt un izstādīt šī muzeja dārgumus – mākslas priekšmetus.

Ļoti atbildīgs un radošs amats

«**Manuprāt, krājuma glabātājs muzejā ir ļoti atbildīgs amats, viņa pienākumos ir uzraudzīt, lai muzeja lielākā bagātība – krājums – tiktu saudzīgi saglabāts, uzskaitīts un aprakstīts. Krājuma glabātāja pienākumi ir atkarīgi no katra muzeja misijas un lieluma. Darbs ar krājumu nav tikai tehnisks, bet arī radošs, aprakstot krājumā esošos priekšmetus. Ja tie ir modernās, abstraktās mākslas darbi, kā tas ir Rotko muzejā, vajadzīga ļoti radoša pieeja un zināšanas mākslas jomā. Tikai tā var izprast, ko mākslinieks ir vēlējis pateikt ar konkrēto otas triepienu vai krāsu izvēli.**

Krājumu glabātāja radošums izpaužas, arī iniciējot un īstenojot mākslas izstāžu projektus. Ciešā sadarbībā ar kuratoriem top dažādu mākslas mediju krājuma izstādes Rotko muzejā un ārpus tā telpām. Rotko muzejā krājumu glabātājs labi pārzina, kādi mākslas darbi atrodas krājumā, tāpēc aktīvi iesaistās krājuma izstāžu veidošanā. Darbs ir ļoti interesants, jo, strādājot vairākus gadus muzejā, gūsti zināšanas un pieredzi, veido savu individuālo redzējumu. Vispirms ir koncepts, tad seko darbu atlase un darbu izkārtojums konkrētā izstāžu telpā. Mēs lepojamies, ka šo desmit gadu laikā mūsu krājums izveidojies pietiekami liels, lai katrai izstāžu telpai veidotu atsevišķu izstādes projektu, kas ir oriģināls un neatkarīgs.

Pārzinādams labi muzeja krājumu bagātības, muzeja krājumu glabātājs piedalās arī izstāžu anotāciju, drukāto izdevumu un digitālo projektu sagatavošanā.

Raksta arī tekstus

Krājuma glabātājs iesaistās arī izstāžu katalogu sagatavošanā. 2021. gadā tika izdots pirmais apjomīgais krājuma izstādes «Atrasts kolekcijā» katalogs, kas tapa, krājuma glabātājiem strādājot ciešā saiknē ar muzeja kuratoriem, gidēm, tulku un grafisko dizaineri. Līdzās mākslas darbu reprodukcijām katalogā publicētas ziņas par mākslas darbu autoriem un to saikni ar Rotko muzeju.

Krājuma glabātāja rakstīšanas stils un valoda atšķiras no mākslas zinātnieka stila, lietojot mazāk akadēmisku terminoloģiju, izvēloties vieglāk uztveramus apzīmējumus un skaidrojumus, lai teksts būtu pietiekami saprotams jebkuram interesentam. Šeit man noder vēstures studijas Daugavpils Universitātē, proti, studējot vēsturi, bija daudz jālasa un jāraksta, kas attīstīja konkrētās prasmes.

Vēl viena no manām sirds lietām ir dzīvesstāsti, kas pieder mutvārdu vēstures avotu grupai. Sākot strādāt tad vēl Daugavpils Marka Rotko mākslas centrā, tapa ideja ierakstīt Latgalē dzimušo mākslinieku dzīvesstāstus. Pirmais izdevums bija veltīts keramikim Pēterim Martinsonam, otrs – māksliniecei un mākslas pedagoģei Silvai Linartei. Par Silvu Linarti man ir īpašs stāsts. Mēs zināmā mērā esam gara radniecības, jo esam dzimušas vienā dienā – 26. februārī. Ņemot vērā Silvas Linartes nozīmīgo devumu mākslas pedagoģijā un mākslas procesu attīstībā pilsētā un reģionā, viņas aktīvo iesaisti Rotko centra aktivitātēs, kolēģu mudināta, ierakstīju mākslinieces dzīvesstāstu. Mēs tikāmies vairākkārt, dzīvesstāstu ierakstot trīs intervijās.

Silva Linarte bija ne tikai ievērojama māksliniece, bet arī īpašs cilvēks, kas bija piedzīvojusi divas izsūtīšanas uz Sibīriju. Apbrīnojams ir tas vieglums, ar kādu viņa stāstīja par šīm traģiskajām dzīves grāmatas lappusēm. Silvas Linartes dzīvesstāsta izdevumu mēs prezentējam jau pēc mākslinieces aiziešanas mūžībā kā veltījumu viņai. Par godu māksliniecei Rotko centrā tika organizēti arī trīs glezniecības simpoziji, kas nosaukti Silvas Linartes vārdā, un vairākas viņas gleznu izstādes. Mēs varam lepoties ar četrdesmit astoņiem Silvas Linartes mākslas darbiem Rotko muzeja krājumā.

Atšifrējot un rakstot šos dzīvesstāstus, bija jāpēta un jākonkretizē teicēja minētie notikumi, vēsturiskie aspekti un personības, par kurām mākslinieki stāsta. Tas viss arī mani dara bagātu ar atziņām, pārdzīvojumiem, pieredzi.

Krājuma glabātājs ir plaša profila speciālists...

...jo mums jāpārzina ne tikai mākslas stili, mākslinieki un mākslas vēsture, bet arī, piemēram, fizika un ķīmija. Mūsdienu mākslinieki nereti izvēlas mākslas darbus veidot autortehnikās. Reizēm tie ir eksperimenti ar materiāliem, tāpēc tas zināmā mērā ir izaicinājums krājumu glabātājiem. Daļa materiālu nav pārbaudīti, un mēs nezinām, kā tie saglabāsies ilgāka laika nogrieznī. Piemēram, vai celtniecības putas, kas ir pielīmētas pie audekla un uz kurām uzpūsta krāsa, varēs, cik vien iespējams, saglabāt ilgstoši. Jāsaprot, kā dažādi materiāli reaģē saskarsmē cits ar citu.

Krātuvēs tiek uzturēta klimata kontrole, sekojot līdzīgai gaisa temperatūrai un mitruma līmenim. Tāpēc krājuma glabātājam jābūt arī fiziķim, saprotot likumsakarības starp gaisa mitruma un temperatūras svārstībām. Palīgi šajā krājuma glabātāja atbildības jomā ir restoratori. Viņu viedoklis ir svarīgs arī brīžos, kad ir šaubas par to, kā konkrēto mākslas priekšmetu glabāt muzeja krātuvē. Jo īpaši mākslas darbiem, kuru radīšanā ir izmantotas jaunas tehnoloģijas un materiāli. Šos mākslas darbus parasti novietojam palīgkrājumā, vērojot, kā tie mainās vai nemainās laika gaitā.

Šogad, 8. septembrī, Rotko muzeja komandai bija priecīgs notikums, jo mēs atklājām atvērta tipa laikmetīgās keramikas krātuvi Daugavpils cietokšņa septītā bastiona kazemātās. Tas ir vēl viens izaicinājums, jo telpa vēl nav iepazīta, mēs nezinām, cik vienkārši vai sarežģīti būs noturēt nepieciešamos klimata rādītājus tik neparastā telpā mainīgajos laika apstākļos.

Viena no manām atziņām – mākslas darbi ir dzīvi organismi, jo audekls elpo, koks elpo, arī keramikas materiāli elpo, un tas vienmēr jāņem vērā, veidojot un uzturot muzeja krājumus.

Noteikti jāpiemin arī tas, ka Rotko muzeja krājumā ir dažādi mākslas mediji – ne tikai glezniecība, bet arī laikmetīgā keramika, grafika, mazliet tekstils un fotogrāfija.

Kas man ir Rotko?

Šajos desmit gados esmu saaugusi ar Marku Rotko un viņa darbiem. Pavisam nesen, esot Parīzē, piedzīvoju īpašu sajūtu. Proti, Luī Vitona fonda (Fondation Louis Vuitton) ēkā bija atklāta vērienīga Marka Rotko retrospektīvā izstāde, kurā skatāmi 115 darbi no dažādām publiskām un privātām kolekcijām, kas aptver visus mākslinieka radošos periodus. Mums bija lie-

liska iespēja izbaudīt Marka Rotko dēla Kristofera vadīto ekskursiju pa šo izstādi. Īpašs prieks pārņēma, redzot pirms tam Daugavpilī eksponētos mākslas darbus. Tā bija atkal satikšanās sajūta, izjūtot piederību Rotko mākslai. Kristofers mūs nodēvēja par Daugavpils ģimeni, un tas ir mīļi un patiesi.

«**Izprotot mākslinieka filozofiju un zinot, kāpēc konkrētā laika periodā tapa konkrēti darbi, kas pamudināja turpināt izziņāt sevi un attīstīt savu rakstus, Rotko māksla uzrunā mani arī emocionāli. Katreiz, atverot kasti ar jaunu Marka Rotko oriģināldarbu, ar bijību gaidu, kā tas izskatīsies. Viņa darbus ir grūti reproducēt pat vislabākajos mākslas katalogos, jo viņa tehnika ir ļoti plānīgie krāsas slāņi. Jo ilgāk skaties viņa krāsu laukumus glezniecības stilā radītajos darbos, jo vairāk krāsas un jo vairāk dziļuma tu saskati tajā. Tu saproti, sajūti, cik īstenībā tā krāsa ir dzīva, pieklusināta vai neierasti spilgta. Arī ienākot viņa oriģināldarbu zālē te pat Rotko muzejā, sajūta ir īpaša. Gribas uzkavēties un sajūst. Marka Rotko māksla – tā ir sajūtu glezniecība.**

Laikmetīgās mākslas mērķis ir raisīt katrā cilvēkā individuālos priekšstatus un emocijas. Katrs cilvēks mākslas darbā saskata to, kas viņam konkrētā mirklī ir svarīgs un būtisks. Tas ir mākslas baudījums. Ja mēs runājam par labbūtību, tad mākslas muzejā katrs cilvēks šo labbūtību var gūt. Es vienmēr esmu teikusi to, ka mūsu uzdevums nav skaidrot un pārliecināt, cik laba, vērtīga ir Marka Rotko māksla, mūsu uzdevums ir rādīt, iepazīstināt, izglītēt un raisīt emocijas.

Jāatzīst, ka mākslas darbu ir grūti izprast, ja mēs neko nezinām par pašu mākslinieku. Mums ir zināma priekšrocība, jo liela daļa darbu, kas nonāk muzeja krājumā, ir tapuši šeit – Rotko muzeja simpozijos un mākslas rezidencēs. Tā ir iespēja komunicēt ar mākslinieku, uzzināt no pirmavota, kāda ir viņa darba ideja. Piebildīšu, ka jebkurš interesents var satikt māksliniekus, simpoziju laikā apmeklējot atklātās lekcijas, kurās viņi stāsta par sevi, kā viņi redz apkārtējo pasauli un kā to projicē savos mākslas darbos, arī prezentē savus radošos darbus.

Rotko muzejs nav iedomājams bez Rotko oriģināldarbiem. Tāpēc esam divtik lepnī, ka šogad, svinot Daugavpils Marka Rotko Mākslas centra 10 gadu jubileju, Marka Rotko meita Keita uzdāvināja divus viņa oriģinālzīmējumus, kas tapuši pagājušā gadsimta 30. gados. Šo desmit gadu laikā mēs augstu novērtējam Marka Rotko ģimenes uzticēšanos mūsu komandai, kurai atkal ir jauns izaicinājums, proti, no 1. oktobra esam valsts akreditēts Rotko muzejs, ne vairs Daugavpils Marka Rotko Mākslas centrs.

Man bieži jautā, vai es pati nodarbojos ar mākslu? Jāatzīst, ka, strādājot mākslas centrā un tagad mākslas muzejā, neesmu atklājusi sevī šo talantu. Bet tas, kas man sagādā prieku un gandarījumu, ir krājuma izstāžu projektu menedžments. Tāpēc es nevis radu mākslu, bet gan kūrēju krājuma darbu izstādes. ▣

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem». «Par projekta raksta «Zane Melāne: «Mākslas darbi ir dzīvi organismi»» saturu atbild SIA «Vietējā»».

MAF
Mediju atbalsta fonds